

Nr 26.

Ankom till riksdagens kansli den 30 maj 1918 kl. 10 f. m.

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 26, i anledning av andra kammarens beslut på grund av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående anläggning av tjärugnar för tillvaratagande av stubbved å statens skogar.

Uti en inom andra kammaren väckt och till dess femte tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 302, har herr Vennerström hemställt, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville snarast låta undersöka möjligheterna att genom anläggning av s. k. tjärugnar bättre tillvarataga stubbveden å statsskogarna samt att Kungl. Maj:t därefter ville vidtaga de åtgärder, vartill utredningen kan föranleda».

Motionen.

I motiveringen har motionären till stöd för sitt yrkande anfört bl. a. följande:

»I likhet med andra näringar inom vårt land har skogsbruket rönt det allra största inflytande av kristidens verkningar. Skogsbrukets produkter ha fått ökad betydelse för landets egen hushållning. Förut såsom jämförelsevis mindrevärdiga betraktade produkter ha kommit till större användning och priserna ha stegrats i hög grad.

Detta gäller icke minst det s. k. skogsavfallet, eller stubbar och rötter, grenar och ris, vilket hittills blott i ringa utsträckning tillgodogjorts. Genom ett stegrad tillvaratagande av skogsavfallet har skogarnas bränslealstrande förmåga blivit högst väsentligt utvidgad. Särskilt inom en del rationellt skötta skogsbruk i förening med bränsleförbrukande industrier

har nödvändigheten frambringat ett bättre tillvaratagande av skogsavfallet, och resultatet har utfallit synnerligen gott och till och med lysande.

Det värdefullaste skogsavfallet är tvivelsutan den s. k. stubbveden. Enligt gjorda beräkningar utgör stubbvedsmängden i förhållande till stamved med bark 26,6 procent för tallen och 30,5 procent för granen eller för tall och gran tillsammans 28,5 procent. Högst betydande virkesmängder kvarlämnas sålunda i stubbarna eller omkring 28 procent av den taxerade massan. Skogssakkunnige beräkna att ett avverkningsmoget bestånd om 200 kbm. pr hektar lämnar 56 fastmeter stubbved pr hektar. Då oerhörda mängder av stubbved finnas inom våra skogar, och denna kanske till större delen icke blir tillvaratagen, förstår man lätteligen, vilka oerhörda värden som sålunda gå förlorade.

Stubbveden är synnerligen värderik. Den besitter ett mycket stort värde både vid användning såsom bränsle och vid användning för andra ändamål. Det kalorimetriska värmevärdet, varmed menas den värmemängd, som alstras, då en kilogram torrs substans av ämnet helt förbrinner, är hos såväl tall som gran störst i stubbveden, beroende av dennas större rikedom på kol. Det största kalorimetriska värmevärdet finnes hos de mera hartsrika tallstubbar. Stubbveden innehåller en betydande mängd kol, men man kan ur densamma även erhålla andra synnerligen värdefulla produkter. Stubbveden lämpar sig synnerligen utmärkt för torrdestillation. Jämte kolet lämnar den betydande kvantiteter tjära och terpentin. Man kan beräkna att ur en kbm. stubbved erhålles 40 à 50 volymprocent kol, 30 à 40 kilogram tjära och 7 à 9 kilogram terpentin. För framställning av finare harts är stubbveden av tall mest tjänlig. Samtliga de produkter, som stubbveden innehåller, ha under kriget blivit föremål för en ofantlig prisstegring. Det gäller både kol, tjära och terpentin. Prisstegringen har lockat till ett bättre utnyttjande av landets rikliga tillgångar på förut oanvända stubbar. Inom landets skogrika provinser pågår ett sjudande arbete för att tillvarataga de outnyttjade rikedomarna. Stora fabriker äro under anläggning. Men allra mest har den privata företagsamheten slagit sig på att anlägga smärre s. k. tjärugnar, vilkas anläggningskostnad är synnerligen billig, blott något tiotusentals kronor för varje. Det ekonomiska utbytet av tjärugnarna har visat sig vara utomordentligt stort. I regel har hela det i tjärugnen nerlagda kapitalet blivit intjänt på en mycket kort tid.

Denna ekonomiskt framsynta företagsamhet har ägt rum bara på i privat ägo befintliga skogsmarker. Landets största skogsägare, nämligen kronan själv, har däremot icke visat prov på samma ekonomiska blick.

Den stubbved, som i stora mängder befinner sig på kronans domäner, har i bästa fall för en ringa penning blivit försåld till enskilda. I sämsta fall, och det har säkerligen varit regel, har stubbveden icke kommit till någon som helst användning. I dessa tider, då staten behöver stegra inkomsten av sina produktiva företag så mycket som möjligt, är det icke för mycket begärt, att kronans skogar bli bättre utnyttjade i den nu antydda riktningen, så att staten erhåller större intäkter av desamma. Det lider knappast något tvivel, att med stubbarnas rationella tillvaratagande statsskogarnas avkastning skulle ökas med någon million kronor årligen.»

Angående motionen har andra kammarens utskott genom vederbörande statsråd begärt utlåtande från kungl. domänstyrelsen, vilket utlåtande härtill fogas som bilaga.

Innan utskottet närmare ingått på behandlingen av motionen, har utskottet ansett lämpligt i korthet erinra därom, att frågan om stubbvedens från statsskogarna användning till tjärbränning förut varit föremål för riksdagsbehandling, nämligen genom motioner vid 1911 och 1912 års riksdagar av herr Hellberg i Lycksele. I motionerna hemställdes på anförda skäl om rätt för ortsbefolkningen inom Norrbottens och Västerbottens län att å statens skogar avgiftsfritt taga stubbar för tjärbränning. Vid 1911 års riksdag föll frågan därigenom att kamrarna stannade i olika beslut, i det att andra kammaren i huvudsak biföll motionen, medan första kammaren ansåg att en mindre avgift borde erläggas för stubbarna. Vid 1912 års riksdag fattade också kamrarna till en början olika beslut, i det att vardera kammaren vidhöll sin förut intagna ståndpunkt. På grund av en från jordbruksutskottet föreslagen sammanjämkning, beslöts emellertid sedermera att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder i syfte att den mindre bemedlade ortsbefolkningen måtte å statens skogar inom Västerbottens och Norrbottens län mot en mindre avgift, högst 15 öre för kubikmeter, taga stubbar för tjärbränning i den mån men för skogsvården ej därav uppkomme. I följd av berörda riksdagsskrivelse har Kungl. Maj:t i nådigt brev till domänstyrelsen den 15 november 1912 meddelat föreskrifter i enlighet med riksdagens beslut.

Andra kam-
marens ut-
skott.

Motioner vid
1911 och 1912
års riksdagar.

I likhet med motionären finner utskottet det vara av synnerlig vikt att å statens skogar även stubbveden tillvaratages, där så lämpligen kan ske. I domänstyrelsens utlåtande beröres icke närmare, vilka särskilda åtgärder för sådant ändamål ansetts av de nuvarande tidsförhållandena på-

Andra kam-
marens ut-
skotts yttran-
de.

kallade. Utskottet anser sig emellertid böra framhålla som angeläget, att med anledning av de nuvarande höga priserna och de priser, som även för den närmaste tiden framåt kunna väntas komma att bestå å stubbved, verkställdes en utredning, huru stubbveden må kunna tillvaratagas på det för staten själv samt andra allmänna intressen lämpligaste sätt. Vid tillvaratagandet av stubbarne å statsskogarne måste tjärbränningen anses vara av synnerlig vikt och bör det därför också vara av betydelse, att statsmakterna göra sitt till för att denna i de nordliga orterna viktiga binäring främjas. Vid en utredning bör man också taga i övervägande, huruvida de ovanberörda med anledning av riksdagsskrivelsen år 1912 stadgade avgifterna för stubbar till tjärbränning inom de nordligaste länen må fortfara att gälla. Ifrågavarande avgifter ha ju tillkommit under helt andra konjunkturer för tjärbränningen än de nu rådande, varjämte det synes möjligt, att det vid en utredning också kan finnas oegentligt, att producenter av tjära inom de nordligaste länen finna sig i ett förmånligare läge i avseende å materialinköpen än de å andra orter.

För beredande av inkomster åt staten bör det även vara av vikt, att den befintliga stubbveden utnyttjas just vid en tidpunkt, då konjunkturerna få antagas medföra största möjliga ekonomiska utbyte. I stort sett kunde man möjligen anse det likgiltigt, om tillvaratagandet av stubbveden och tjärbränningen å statsskogarne bedrives av staten eller enskilda, blott att verksamheten utövas på ett effektivt och lämpligt sätt. Vid övervägande av ärendet har emellertid utskottet ansett åtskilliga skäl tala för, att det bör tagas i övervägande, huruvida icke jämväl staten må kunna på egna skogar själv tillvarataga stubbved och ombesörja tjärbränning. Det viktigaste skälet härför måste anses vara, att staten själv torde vara stor konsument på området. För statens affärsdrivande verk samt för marinen förbrukas årligen stora kvantiteter tjära, och det måste otvivelaktigt anses medföra onödigt stora utgifter för staten att uppköpa sitt behov därav i allmänna marknaden till där gällande pris. Med de nuvarande priserna å trätjära, enligt uppgift 110 å 120 kronor per tunna, borde det även för enskilda konsumenter vara av betydelse, att staten inträder som en prisregulator på området. Man kan visserligen göra gällande, att ifrågavarande uppgift, som är att betrakta som förädlade av skogsprodukter, skulle vara främmande för statens hittillsvarande verksamhet på området, vilken väsentligt varit endast skogsvårdande. Enligt utskottets förmenande måste det emellertid anses på ett intimt sätt sammanhänga med den skogsvårdande uppgiften, att skogsarealen efter skedd avverkning befrias från stubbar

och beredes för återväxt. Skulle det därjämte visa sig, att stubbarne bäst tillvaratagas på eller invid avverkningsorten för tjärbränning på platsen, ligger ju detta nära den skogsvårdande verksamheten. Utskottet anser det också möjligt, att just ett systematiskt tillvaratagande av stubbveden i mindre tjärugnar, som kunde flyttas till nya platser allt efter avverkningens gång, skulle visa sig synnerligen ekonomiskt. Det bör framhållas, att tjärbränning genom revirförvaltningens försorg, såsom i motionen framhållits, hos domänstyrelsen påyrkats av en skogstjänsteman eller jägmästaren i Arjeplogs revir.

Utskottet anser sig böra framhålla, att domänstyrelsen icke synes hava ställt sig principiellt avvisande mot det föreliggande förslaget utan endast framhållit en del skäl, varför domänstyrelsen icke ansett sig böra på eget initiativ påbörja en sådan verksamhet, som nu föreslås. Enligt utskottets förmenande synas de skäl, domänstyrelsen anfört, visserligen betydelsefulla, men utskottet anser, att de framförda betänkligheterna icke äro av allvarigare beskaffenhet än att svårigheterna mycket väl kunna undanröjas.

Då utskottet i följd av anförda skäl anser sig böra påyrka en utredning om möjligheten för staten att i statens skogar själv anlägga tjärugnar samt om lämpliga åtgärder i övrigt för tillvaratagande av stubbved till tjärbränning, får utskottet till sist framhålla, att någon vidlyftig apparat härför icke torde behöva igångsättas. Enligt utskottets förmenande kan en sådan utredning mycket väl utföras av domänstyrelsen själv med adjungerande av inom skogsstaten befintliga lämpliga personer inom olika grader.

På grund av det anförda och med anledning av förevarande motion hemställer utskottet

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville snarast låta undersöka, huruvida möjligheter förefinnas att genom anläggning av s. k. tjärugnar bättre tillvarataga stubbveden å statsskogarna, samt att Kungl. Maj:t därefter ville vidtaga de åtgärder, vartill utredningen kan föranleda.

Mot utskottets förslag var avgiven en reservation av herrar Thore, Hedlund i Östersund, Carlström, Nilsson i Vibberbo och Lidström, vilka anfört:

Den i motionen och av utskottet gjorda hemställan om en undersökning, huruvida möjligheter förefinnas att genom anläggning av s. k. tjärugnar bättre tillvarataga stubbveden å statsskogarna, en undersökning, som eventuellt kan utmynna däri, att tjärbränningen å statsskogarne övergår till statsdrift, kunna reservanterna icke vara med om att tillstyrka. Mot

statens bedrivande av tjärbränning må det främst anföras, att genom en sådan verksamhet domänstyrelsens förnämsta uppgift, nämligen dess befattning med skogsvården, enligt reservanternas förmenande härigenom skulle i väsentlig mån åsidosättas. Visserligen förmenar utskottet, att den föreslagna tjärbränningen borde ske i mindre skala och huvudsakligen för statens eget behov, men äga reservanterna den bestämda uppfattningen, att en statens tjärbränning, ordnad på sätt som föreslagits, icke skulle bli ekonomiskt lönande. Även synes det vara särdeles vanskligt för statsverket, att på grund av en tillfällig ekonomisk högkonjunktur, vars fortvarighet undandraget sig varje beräkning, kasta sig in på ett alldeles nytt och för staten oprövat område.

Om alltså reservanterna anse, att någon statsdrift med tjärbränning icke bör ifrågakomma, äro de däremot ense med utskottet däri, att ett tillvaratagande i största möjliga utsträckning av stubbarne i statsskogarna bör göras så långt detta är förenligt med god skogsvård och på ett sätt, som lämnar det bästa ekonomiska resultat. Härvid kunna reservanterna icke underlåta att påpeka, att nu gällande bestämmelser rörande avyttringen av stubbarne i de två nordligaste länen kunna behöva med riksdagens medverkan omändras för att icke, på sätt nu sker, inskränka domänstyrelsen i dess handlingsfrihet. Utöver vad som nu anförts anse reservanterna emellertid, att någon åtgärd från riksdagens sida för tillvaratagande av stubbarne i statsskogarna icke nu bör ifrågakomma. Då något riksdagens initiativ i fråga om den ovan berörda avyttringen av stubbarna i de nordligaste länen numera synes vara uteslutet av formella skäl, anse vi att utskottet bort hemställa om avslag å motionen.

*Andra kam-
marens beslut.*

Andra kammaren beslöt i enlighet med sitt tillfälliga utskotts hemställan. Detta ärende har delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till sitt andra tillfälliga utskott.

*Första kam-
marens ut-
skott.*

Utskottet, som till fullo uppskattar betydelsen av brytning av stubbar och dessas förädling till tjära och andra biprodukter på statens skogar, vill dock uttala som sin uppfattning, att i förhållande till statsskogförvaltningen i dess helhet är stubbvedens tillgodogörande under normala tider en detaljfråga av relativt underordnad betydelse, som det bör tillkomma domänstyrelsen att ordna på lämpligaste sätt allt efter växlande, lokala förhållanden.

I motionen framhålles den starka prisstegringen på stubbved, vari-

genom dess tillgodogörande numera blivit av stor ekonomisk betydelse inom skogsbruket, men att det är motionärens uppfattning, att domänstyrelsen hittills icke utnyttjat den rådande gynnsamma konjunkturen och anföres ett exempel från ett norrländskt revir, där jägmästaren förgäves gjort framställning till domänstyrelsen att få anordna tjärbränning.

I sitt över motionen avgivna yttrande framhåller domänstyrelsen i huvudsak, att stubbvedens tillgodogörande och förädlande icke har något direkt inflytande på en rationell skogsskötsel, och, då domänstyrelsen angiver sin huvudsakliga uppgift vara själva skogarnes skötsel och beredande av avsättning för skogsprodukterna som råvaror, anser styrelsen, att en förädling av dessa sistnämnda är för styrelsen en verksamhet i andra hand, vartill personal för övrigt hittills saknats.

Styrelsen säger sig dock alltid haft sin uppmärksamhet riktad på virkets upphuggning och förädling och anför härom en del siffror, vilka dock icke avse här föreliggande förarbetning och förädling av stubbved utan upphuggning av timmer och ved, kolning m. m. Styrelsen anmärker vidare, *dels* att stubbrytning, såvitt den ej sker i redan uppkommen ungskog, icke kan sägas inverka menligt för skogen utan tvärtom, *dels* att tjärbränning i ugn »ej lärer förutsätta större fackkunskaper än att dessa kunna fort nog inhämtas av vem som hälst», samt vidare att styrelsen på framställd begäran träffat anstalter för offentligt utbud av rätt till stubbrytning.

Angående vad motionären anført, att domänstyrelsen utan någon motivering avvisat en framställning från jägmästaren i Arjepluogs revir om anordnande av tjärbränning, anför styrelsen, att det på grund av riksdagens skrivelser tillkomna nådiga brevet den 15 november 1912, som medgiver den mindre bemedlade ortsbefolkningen rätt till stubbrytning på kronans skogar till visst pris per kubikmeter, lade hinder i vägen för vidtagande av någon åtgärd i den riktning jägmästaren begärt.

Med anledning av vad domänstyrelsen i ärendet anført har utskottet ansett sig böra göra följande erinringar.

Då det torde få anses vara en bland skogsmännen allmänt omfattad mening, att brytning av stubbar och därav följande uppluckring av marken å hyggestrakter är ett av de bästa medel, som stå till buds för vinnande av självväterväxt, och varigenom dyrbara och särskilt i Norrland icke alltid lyckade kulturer ofta kunna undvikas, anser sig utskottet icke helt kunna dela domänstyrelsens uttalande, att »ett kvarlämnande eller uttagande av stubbveden intet har att skaffa med, vad man i allmänhet avser med en

rationell skogshushållning». Hyggets beredning genom uttagande av stubbveden torde tvärtom få anses som ett icke oviktigt led i nutida skogsvård.

Med stöd av de siffror, domänstyrelsen anfört om pris på tjära, som under de sista åren stigit från 14 à 16 kronor till minst 110 kronor per tunna på tillverkningsorten, och då domänstyrelsen själv angiver, att enskilda personer kunnat förtjäna flere tusen kronor under ett enda år på tjärbränning, synes uppenbart, att stubbvedens förädling till tjära även bör vara en fråga av ekonomisk betydelse för kronans vidsträckta skogsmarker.

Som skäl för att åtgärder icke vidtagits för stubbrytning och tjärbränning anför domänstyrelsen vidare, att förarbetning och förädling av skogsprodukter i allmänhet skulle rent principiellt vara en uppgift endast i andra hand, så att säga på sidan om styrelsens och skogsstatspersonalens huvudsakliga verksamhet.

Utskottet får härom framhålla, att då enligt gällande skogsordning kronans skogar skola skötas så, att de lämna största möjliga avkastning, torde detta stadgande vara att anse såsom det huvuddirektiv, varefter domänstyrelsen planlägger sin verksamhet. Huruvida och i vad mån förarbetning och mer eller mindre långt gående förädling av råvarorna skall ske, är en fråga, som helt och hållet får bero av förhållandena under olika tider och på skilda orter. Kunna tillfredsställande priser erhållas för råvaror i oarbetad form, så torde skäl i allmänhet icke föreligga för produkternas förarbetning, men om avsättning icke kan erhållas på vissa trakter till skäliga priser, så bör det vara en angelägen uppgift för domänstyrelsen att vidtaga sådana åtgärder för råvarans förarbetning och förädling, att statsverket får nöjaktig betalning för sin vara. Denna princip synes ock numera tillämpas ifråga om övriga skogsprodukter, och får utskottet härom blott framhålla, att kronan redan äger ett flertal smärre sågverk, vilka i regel visat sig lämna ökad inkomst från de statsskogar, där förädlingen skett.

Den av domänstyrelsen anförda bristen på personal är givetvis hinder för en förädling i större omfattning, men torde dock försök kunna anordnas, helst som högre kvalificerad personal icke synes behöflig för tjärbränning, varom domänstyrelsen själv säger i sitt yttrande, att vem som helst kan på kort tid häri inhämta nödig kunskap.

För övrigt behöver ett utnyttjande av stubbveden på kronans marker icke vara inskränkt till anläggning av tjärugnar, utan kan detta ske även t. ex. genom upplåtande av rätten till stubbrytning och tjärbränning mot viss avgift till kronan per tunna tillverkad tjära.

Ifråga om ovannämnda nådiga brev den 15 november 1912, vilket

domänstyrelsen ansett för sig utgöra hinder för att tillmötesgå förutnämnda framställning från jägmästaren i Arjepluogs revir, vill utskottet framhålla, att nämnda brev visserligen medgiver rätt för mindre bemedlade att köpa stubbar till visst pris, men icke kan innebära ensamrätt för dessa till all stubbved på samtliga kronans skogar i Norrbottens och Västerbottens län. Med den ytterst glesa befolkningen i dessa trakter kunna dessa mindre bemedlade givetvis blott förädla en jämförelsevis liten del av stubbveden på kronans ofantliga skogsområden, där mängden stubbar för övrigt årligen ökas genom pågående stora avverkningar. Statsskogsförvaltningen bör därför vara fullt oförhindrad att fortfarande tillgodogöra stubbar på kronoparkerna i den mån, detta icke sker till sådan omfattning, att stubbar skulle saknas för den mindre bemedlade ortsbefolkningen.

Utskottet har för övrigt inhämtat, att nämnda domänstyrelsens avslag på särskild framställning från en lokalförvaltning om anordnande av tjärbränning icke är det enda.

Domänstyrelsen har emellertid sökt tillsvidare ordna frågan om stubbvedens tillgodogörande genom utbud av stubbar under hand och genom annonsering. Utskottet har tagit kännedom om en dylik utannonsering detta år omfattande icke mindre än 49 större poster inom Mellersta Norrlands distrikt. Resultatet blev att svar inkommo från 10 personer, vilka avgåvo tillsammans endast 27 anbud, växlande från lägst 25 öre till högst 2 kronor 62 öre per kubikmeter löst mått, motsvarande respektive 37 öre och kronor 3,93 per kubikmeter fast mått. Av dessa ansåg sig domänstyrelsen icke kunna antaga mer än 8 poster till ett pris växlande mellan 80 öre och kronor 2,62 per kubikmeter. Det kan dock ifrågasättas, om ens dessa få sålda poster voro skäligt betalda, helst som domänstyrelsen själv säger i sitt ovannämnda yttrande över föreliggande motion, att »även med ett pris av fem kronor eller mera på veden dalbränningen lämnar en synnerligen god förtjänst».

I detta fall hava gjorda utbud alltså icke lämnat tillfredsställande resultat.

Med hänsyn till nuvarande allvarliga statsfinansiella läge, som kräver att statsskogarnas avkastningsförmåga till det yttersta utnyttjas och då utskottet på grund av innehållet i motionen och av domänstyrelsens avgivna yttrande samt av vad utskottet i övrigt inhämtat i ärendet fått den uppfattningen, att brytning av stubbar och dessas bränning till tjära m. m. är en numera mycket beaktansvärd fråga såväl från skogsvårdssynpunkt som rent statsfinansiellt sett, samt att stubbveden bör kunna tillgodogöras

och förädlas till större utsträckning på kronans skogar, än hittills skett, får utskottet hemställa,

att första kammaren måtte på det sätt biträda andra kammarens beslut, att kammaren för sin del beslutar att avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan, att Kungl. Maj:t ville uppdraga åt domänstyrelsen att verkställa en undersökning om möjligheterna för ett bättre tillvaratagande av stubbveden å statens skogar.

Stockholm den 27 maj 1918.

På utskottets vägnar:

OSKAR NYLANDER.

Vid beslutets fattande hava närvarit herrar Nylander, Danström, von Koch, Larson, Ström, Permansson och Welander.

Bilaga.

Till Konungen.

I en inom den nu församlade riksdagens andra kammare väckt motion nr 302 har herr I. Vennerström på anförda grunder hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t anhålla, att Eders Kungl. Maj:t ville snarast låta undersöka möjligheterna att genom anläggning av s. k. tjärugnar bättre tillvarataga stubbveden å statsskogarne, samt att Eders Kungl. Maj:t därefter ville vidtaga de åtgärder, vartill utredningen kunde föranleda.

Sedan andra kammarens femte tillfälliga utskott anhållit, att domänstyrelsens utlåtande måtte i ärendet inhämtas, har styrelsen genom nådig remiss den 22 sistlidne februari anbefallts avgiva sådant utlåtande, och får styrelsen till åtydnad härav med remissaktens återställande i underdånighet anföras.

I motiveringen för sin hemställan till riksdagen har motionären i huvudsak andragit följande. Genom kristidens verkningar hade skogsbruket i särskilt hög grad påverkats därhän, att skogsavfallet, särskilt stubbveden, varur vid torrdestillering i s. k. tjärugnar erhöles tjära, kol och terpentin, ernått en hittills oanad efterfrågan och stegring i värde.

Denna för en intensiv skogsskötsel synnerligen lyckliga omständighet hade emellertid endast utnyttjats å i privat ägo befintliga skogsmarker, medan landets störste skogsägare, staten, intet åtgjort för att tillvarataga de betydande värden, som i form av dylikt virke funnes å statsskogarne. Förekomsten av stubbved å dessa marker kunde visserligen ej angivas, men ville motionären hålla före, att, då stubbveden kunde beräknas i medeltal utgöra, lågt räknat, 28 % av beståndets kubikmassa av stamved med bark, vid avverkning av ett bestånd, uppskattat att innehålla 200 kbm. per har, man genom att ej tillvarataga stubbarne lämnade 28 % av kubikmassans eller i förevarande fall 56 fast meter virke per har att förmultna i skogarne.

Efter att hava framhållit, att staten i lyckligaste fall mot en ringa penning torde hava försålt en obetydlig del av de oerhörda kvantiteter stubbved, som torde finnas å statsskogarne, och vilka rationellt tillvaratagna sannolikt skulle

öka dessa skogars årliga avkastning med någon million kronor, omnämner motionären en på sin tid till domänstyrelsen från jägmästaren i Arjeplogs revir ingiven skrivelse med förslag att genom statens försorg anordna tillverkning av tjära genom vedens bränning i s. k. tjärdalar, vilken skrivelse skulle utan motivering av styrelsen hava lagts till handlingarne. Detta tillvägagående från domänstyrelsens sida syntes tyda på att statsmakterna borde giva direktiv i fråga om tillgodogörande av statsskogarnes värderika stubbmateriel.

Motionären insåge visserligen, att en del svårigheter skulle möta vid ett genom statens försorg anordnat tillvaratagande av stubbveden på statsskogarne särskilt i fråga om att anskaffa arbetskraft härför, men dessa kunde övervinnas genom användande av för ändamålet särskilt konstruerade maskiner. Därjämte ville motionären framhålla, att han ej avsett anläggande av större fabriker för användning av stubbveden, utan velat rekommendera smärre tjärugnar såsom varande en för ändamålet väl avpassad typ. Sådana smärre tjärugnar hade givit ett utomordentligt stort ekonomiskt utbyte och anläggningskostnaderna hade blivit intjänade på en mycket kort tid.

För egen del får styrelsen vidare i underdånighet anföra:

Innan domänstyrelsen övergår till att närmare yttra sig i ärendet, anser sig styrelsen böra tillrättalägga ett uttalande i motionen, som måste härröra av en oriktig uppfattning av till motionären lämnade uppgifter, och varav skulle kunna dragas oriktiga slutsatser beträffande statens skogshushållning.

Det är visserligen sant, att stubbvedens massa beräknas uppgå till omkring 28 % av beståndets kubikmassa av stamved med bark, men då ett bestånd uppgives hålla 200 kbm. per har, ingår ej i denna massa stubbvedens kubikmassa, även om den med ledning av nyssnämnda beräkningssätt kan uppskattas till 56 fast meter per har.

Ett kvarlämnande eller uttagande av stubbveden har sålunda intet att skaffa med vad man i allmänhet avser med en rationell skogshushållning.

Stubbvedens tillvaratagande och förädlande tillhör skogsbrukets binärningar och utövar i stort sett intet direkt inflytande på skogsskötseln eller planläggandet därav.

Det föreliggande spörsmålet, huruvida en förädling av stubbveden å statsskogarne bör utföras genom statsskogspersonalens försorg, kan skärskådas ur förnämligast tvenne synpunkter, dels en principiell eller huruvida staten i allmänhet bör själv befatta sig med förädling av sina skogsprodukter, dels en speciellt affärsrättslig eller huruvida det verkligen varit möjligt att på sätt i motionen ifrågasatts utnyttja den rådande högkonjunkturen beträffande tjära, träkol och träoljor.

Beträffande då först den principiella sidan av spörsmålet får domänstyrelsen till en början erinra, att styrelsens och den under styrelsen lydande skogsstatens uppgift beträffande hushållningen med statsskogarne huvudsakligen avser skogens skötsel och beredande av avsättning för skogsavkastningens råvaror, och i andra hand ett förädlande av skogsprodukterna. Samma uppfattning angående arten av domänstyrelsens och skogsstatens förvaltning har tydligt kommit till uttryck i det av den norrländska skogsvårdskommittén den 16 mars 1912 avgivna betänkandet, där kommittén framhåller, att det i regel måste anses riktigt, att

staten icke själv bedriver industriell verksamhet, men att fall kunde förekomma, då ett motsatt förhållande inträdde. De skogssakkunniga för södra Sverige hava även i huvudsak uttalat samma mening i sitt betänkande av den 17 december 1915 samt angivit, under vilka förutsättningar försågning av virket å de allmänna skogarne för höjande av dettas nettoavkastning huvudsakligen borde äga rum.

Domänstyrelsens och skogsstatens organisation har varit och är allt fortfarande i huvudsak inriktad efter dessa linjer med en personaltillgång beräknad efter behovet av den högre och lägre personal, som kan erfordras vid en skötsel av statsskogarne, som avser ett planmässigt ordnande och genom utsyningsförfarande ledd avverkning å desamma samt skogsvårdande åtgärder.

För utförande genom denna förvaltning av förädling av skogsprodukterna från statens skogar saknas alltjämt ej blott tjänstemän utan även arbetsledare.

Emellertid har styrelsen alltjämt haft sin uppmärksamhet inriktad på att, där förhållandena sådant krävde, anordna förädling genom revirförvaltningarna av skogarnes avkastning antingen detta nu skulle ske genom försågning eller kolning av virket eller genom dess tillhandahållande åt spekulanter vid trafikled i förarbetat skick, och har styrelsen tid efter annan tagit initiativ för anskaffande av härför ävensom för tillgodoseende av de år ifrån år ökade kraven på skogsvårdande åtgärder i samma mån avsättningsmöjligheterna för smärre virke ökats, erforderlig personal med såväl lägre som högre skoglig utbildning.

Beträffande den förra må erinras om den betydande ökning av kronojägarekåren, som med korta mellantider ägt rum under de senaste tolv åren, och ifråga om den förvaltande personalen ökades möjligheterna till dess rekrytering med det dubbla antalet mot förut genom inrättande vid Kloten av ytterligare en förberedande skogsskola för dåvarande skogsinstitutet, samt slutligen skogshögskolans inrättande, därvid det blev möjligt att intaga ett ännu större antal elever.

Följderna härav kunna sägas hava börjat visa sig från år 1905 och som ett uttryck för i vilken grad statsskogsförvaltningen från denna tid tagit befattning med förädling och förarbetning av virket från statsskogarne må här ur den officiella statistiken anföras de siffror, som utvisa beloppen för under vart och ett av åren från och med år 1909, eller det år från och med vilket sådan statistik i fullständigt skick förefinnes, till och med år 1915 genom skogspersonalens försorg avverkat och förädlat virke i procent av den totala årsavverkningen samt de absoluta kostnaderna härför:

År.	genom skogsförvaltningen avverkat och förädlat virke i % av totala avverkningen	motsvarande totala avverknings- och förädlingskostnader.
1909	11.3	723.952
1910	10.6	804.374
1911	13.—	998.521
1912	14.7	1.257.251
1913	17.9	1.838.766
1914	21.1	2.397.728
1915	21.6	3.216.212

För år 1916 föreligger ännu icke motsvarande statistik fullt utarbetad, men de under detta år för enahanda ändamål utbetalade kostnaderna belöpa sig enligt bokslutet till 4.283.386 kronor. Under år 1917 stego samma utgifter till 6.189.423 och beräknas under innevarande år komma att nå den ansenliga summan av 10.652.662 kronor.

Men arbetena i det hela hava ökats i samma proportion och därmed krävet å personal. Detta framgår av nedanstående siffror på inkomster och utgifter sedan år 1905.

År.	Inkomster.	Utgifter.
1905	7.559.033	1.653.900
1906	8.618.009	1.734.111
1907	9.968.984	1.956.490
1908	9.540.241	2.448.826
1909	10.010.388	3.326.401
1910	12.803.255	3.434.543
1911	12.509.731	3.896.115
1912	13.664.933	4.327.149
1913	18.070.857	5.280.619
1914	18.092.802	6.292.956
1915	26.343.396	6.932.717
1916	34.337.524	9.613.247

Dessa skogsstatens arbetsprestationer, om man fråuser de senaste årens, för vilka de angivna siffrorna tydligt varsla om kristidens påverkan, motsvara, vill det synas domänstyrelsen, den gradvis skeende utveckling, som i förberörda hänseende med fasthållande av förutnämnda principer bör kunna ske med den personal, som står styrelsen till buds. I fråga om åren 1914 och 1915 är att märka det skogsstatspersonalen i ganska stor utsträckning varit inkallad till militärtjänstgöring och under senare delen av år 1917 har en betydande del av denna personal varit ställd till 1917 års bränslekommissions förfogande, varigenom arbetena på statsskogarne givetvis blivit i många hänseenden tillbakasatta.

Innan domänstyrelsen nu ingår på ett särskådande av de möjligheter, som skulle hava förefunnits och förefinnas för att med utnyttjande av nu rådande högkonjunktur på tjärmarknaden tillvarataga stubbveden å kronoskogarne, anser sig styrelsen något böra uppehålla sig vid huru tillvaratagandet av denna ved försiggår och vartill de olika slagen av stubbved användas.

Brytningen av stubbarne försiggår nämligen dels med handkraft och enkla redskap samt med särskilt för ändamålet konstruerade maskiner av olika typer, dels också genom användning av sprängämnen.

I senare fallet är det fråga om upptagande av i allmänhet rätt färska stubbar, och kan då brytningen av dessa försiggå omedelbart efter skogens avverkning, och plägar den härvid erhållna stubbveden användas dels såsom vanligt bränsle, dels för framställning av tjära jämte biprodukter vid torrdestillation uti särskilda fabriker eller tjärugnar. Vid användande av handkraft i förening med

enklare redskap är det däremot oftast fråga om upptagande av äldre till ytveden förmultnade stubbar, och med ifråga om tallstubbar riklig förekomst av tjära eller tjärved. Dessa stubbar användas huvudsakligen för framställning av tjära och uteslutande, då tjära skall erhållas genom bränning av veden i s. k. dal.

Emellertid är ett tillvaratagande av stubbveden icke alltid enbart till fromma för skogen.

Där stubbveden avverkas omedelbart efter det egentliga hygget, torde man, om tillbörlig aktsamhet vid sprängning av stubbarne iakttagas, så att fara för skogseld ej uppstår, icke kunna säga, att densamma är menlig för skogen utan tvärt om. Men vid tillvaratagande av de äldre tjärvedstubbarne, vilka äro för dalbränning särskilt eftersökta, och som ofta nog förekomma inne uti de spirande återväxterna eller de tätt slutna ungskogarne, är faran för en svår åverkan å den ofta synnerligen lovande återväxten eller ungskogen omedelbart för handen, och det kan ofta nog vara anledning att överväga, huruvida det ej är förmånligare att låta tjärstubbarne ruttna än att utsätta ungskogarna för den skadegörelse, som ej kan undvikas vid en avverkning av dessa.

Då motionären förordat en viss typ av anläggningar för framställning av tjära, kol och råterpentin ur stubbveden, torde det även vara lämpligt att något närmare ingå på denna del av frågan.

Dessa s. k. mindre tjärugnar uppföras visserligen efter något olika modeller och i växlande storlekar, men gemensamt för dem alla är, att de muras av tegel med särskild eldstad under ugnen, vilken vanligen har en rymd av 25 kbm. I huvudsak användas i dessa ugnar för framställning av tjära äldre stubbar s. k. törvedsstubbar av tall eller samma slags ved som vid tillverkning av s. k. dalbränd tjära. Råa tallstubbar och även stubbved av gran kan ju användas i dessa ugnar, men blir då utbytet av tjära väsentligt sämre både kvantitativt och kvalitativt, varför som sagt man strävar efter att erhålla om möjligt uteslutande törvedsstubbar av tall. Till bränsle under själva ugnen kan däremot användas vad ved eller virkesavfall som helst.

En undersökning av utfallet vid bränning i sådan ugn av 80 lösmeter ved av å rot torkad tall har givit till resultat 20 läster träkol, 900 kg. 1:ma tjära, 500 kg. 2:dra tjära, 100 kg. träspit, 300 kg. ättiksyrad kalk och 150 kg. råterpentin. Hade i stället använts endast törvedsstubbar, hade utbytet av kol blivit inemot 50 % lägre, men utbytet av tjära och övriga biprodukter både kvantitativt och kvalitativt avsevärt bättre. Då de träkol, som erhållas vid tjärbränning, anses sämre än dem, som erhållas vid milkolning, bestyrker ovanstående jämförelse emellan resultaten av torrdestillation i ugn av å ena sidan stamved av torrtall och å den andra stubbved av samma slags skog, vad som förut framhållits beträffande det företräde, som gives åt törvedsstubbarne framför annat virke vid tillverkning av tjära.

För tillvaratagande av alla de biprodukter, som erhållas vid torrdestillation i dylik ugn, är det nödvändigt att densamma är belägen ganska nära fabriksanläggning för rening av densamma. Ofta nog byggas dessa ugnar två och två tillsammans med gemensam eldstad för att därigenom bespara arbetskraft och

bränsle. Ej så sällan anläggas dock ett flertal sådana ugnar på samma plats, då anläggningen blir av mera fabriksmässig och stadigvarande natur.

Givetvis måste dessa ugnar uppföras i omedelbara grannskapet av järnväg eller kommunikationsled, då byggnadsmaterialet ej kan fraktas långt på sidan därom.

Anläggningskostnaderna för en sådan ugn variera beroende på de lokala förhållandena, men torde nog ej i allmänhet kunna sägas överstiga de i motionen angivna beloppen, därest inga anordningar vidtagas för biprodukternas renande.

Beträffande skötseln av en dylik anläggning läser densamma ej förutsätta större fackkunskaper än att de fort nog kunna inhämtas av vem som helst.

Om det sålunda också ej fordras något särskilt stort kapital för uppförande av en dylik tjarugn, och om också för skötseln därav icke erfordras någon mera nämnvärd arbetskraft, så förutsätter emellertid en mera kontinuerlig drift av en sådan anläggning en avsevärd mängd stubbved, för vars brytning och framforsling behövas betydande arbetskrafter.

I motionen har vidare framhållits, att det icke gärna med fog kunde invändas att stubbveden å statsskogarna icke kunde tillvaratagas på grund av brist på arbetskraft. Något hinder mötte nog på denna punkt, men detta kunde med maskinella hjälpmedel till stor del undanröjas. Den omständigheten, att statsskogarna vore i regel mera avlägset belägna från de bästa trafiklederna lade visserligen hinder i vägen för anläggande av fabriker för tjärtillverkning; däremot vore de smärre tjarugnarna att rekommendera såsom en för statsskogarna väl anpassad typ.

Beträffande då de områden av statsskogarna, från vilka brytning av stubbved för tillverkning i ugn av tjära skulle kunna äga rum, så begränsas desamma med hänsyn till vad här förut anförts till sådana invid kommunikationsled belägna tidigare avverkade tallmarker, där törvedsstubbar utan men för skogsvården, enkannerligen återväxten, skulle kunna brytas till den mängd, att vid järnväg eller annan kommunikationsled uppförda mindre tjarugnar därav skulle för ett antal år kunna förses med erforderlig ved för destillation och bränsle.

De nu rådande oerhört uppdrivna priserna på trätjära, omkring 110 kronor per tunna, torde, om efter några år mera normala förhållanden inträtt, hastigt komma att avsevärt sjunka. Med hänsyn härtill torde man ej böra räkna med att en dylik anläggning skall kunna drivas någon längre tid.

Den kvantitet törved, som det följaktligen kunde bli tal om att tillvarata, torde därför, fastän den ej ens kan närmelsevis angivas, ej böra överkattas liksom också den vinst statskassan härigenom skulle kunna tillföras.

I det föregående har framhållits, att skogsstatens personal av både högre och lägre grad är allt för fåtalig för att kunna befatta sig med industriell verksamhet på sidan om sin egentliga tjänst, och gäller detta alldeles särskilt i fråga om år 1917, då densamma i så betydande utsträckning tagits i anspråk av 1917 års bränslekommission. Under sådana förhållanden har det varit fullkomligt otänkbart att igångsätta tillverkning av tjära i någon avsevärd omfattning.

Emellertid förelåg för ett sådant företag ytterligare ett hinder, vilket säkert skulle hava visat sig medföra de allra största svårigheter att övervinna, nämligen att erhålla erforderlig arbetskraft, vilken oavsett alla maskinella anordningar ändock alltid behöfts i stor utsträckning till brytning och framforsling av stubbarne. Den oerhörda konkurrens om arbetskraft, som under det senast gångna året på alla områden och ej minst ifråga om skogsarbete gjort sig gällande, hade säkerligen ej medgivit anskaffande av tillräckligt antal arbetare.

Det må i detta sammanhang blott erinras om huru ytterligt svårt det varit för jägmästarna att ej minst till följd av ransoneringen av de viktigaste födoämnena under det gångna året anskaffa erforderlig arbetskraft till de arbeten, som ansetts absolut nödvändiga å statens skogar.

Domänstyrelsen tror sig med det nu anförda hava framlagt alla de skäl, som för styrelsen varit avgörande, då styrelsen icke ansett sig böra taga något initiativ i den riktning motionären ifrågasatt.

Däremot har styrelsen i anslutning till här förut hävdade principer dels beträffande de tvenne nordligaste länen, förutom försäljning av stubbar i stor utsträckning till ortsbefolkningen för bränning av tjära i dal, ej blott upplåtit viss rätt till brytning av stubbved å vissa kronoparker utan också såsom en följd av härom framställd begäran träffat anstalter för offentligt utbud av enahanda rätt, avseende betydande kvantiteter sådan ved, dels ifråga om övriga delar av riket, där lokal spekulation och efterfrågan å dylik ved vore att räkna med, i cirkulärskrivelse till vederbörande överjägmästare den 11 oktober sistlidna år bemyndigat dem att i mån av efterfrågan och där så utan men för skogsvården kunde ske, genom kungörelse utbjuda rättighet att för en tid av högst tre år, vari jämväl avforslingstiden skulle inberäknas, tillvarataga stubbved å kronoparkerna m. fl. allmänna skogar.

I motionen har omnämnts en på sin tid till domänstyrelsen från jägmästaren i Arjepluogs revir ingiven skrivelse med förslag till ordnande av tillverkning av s. k. dalbränd tjära å kronoparkerna. Då styrelsens åtgörande beträffande denna framställning av motionären gjorts till föremål för kritik anhåller styrelsen underdånigst få meddela skälen för sin behandling av detta ärende.

Jägmästarens förslag, vilket innebar, att tjärveden skulle till spekulanterna kostnadsfritt utlämnas under villkor, att dessa levererade därav erhållen tjära till staten till visst pris vid järnvägsstation, syntes styrelsen vara stridande mot nådiga brevet den 15 november 1912. I detta stadgas nämligen, att till vissa kategorier å kronans marker inom Västerbottens och Norrbottens län nedsatta åbor ävensom till annan mindre bemedlad ortsbefolkning i nämnda län finge utlämnas stubbved till tjärbränning i den mån detta utan men för skogsvården av vederbörande jägmästare ansåges kunna försiggå till ett pris av 15 öre per kbm. fast mått även om det i orten gängse priset på dylikt virke vore högre. Och då jägmästaren framhållit, att köparne av tjärved oftast utgjordes av en i ekonomiskt avseende svag ortsbefolkning, lärer ock detta nådiga brev bestäm-

melser vara i allmänhet tillämpliga på den inom Arjepluogs revir tjärvedsköpande befolkningen.

Av förenämnda anledningar och då nådiga brevet den 15 november 1912 föranletts av en underdånig skrivelse i ärendet från sagda års riksdag, ansåg sig domänstyrelsen ej böra vidtaga någon åtgärd på grund av ifrågavarande skrivelse från jägmästaren i Arjepluogs revir.

Då emellertid i detta sammanhang bestämmelserna i nämnda nådiga brev blivit berörda, kan domänstyrelsen ej underlåta att framhålla, att, även om vid tiden för fastställande av nämnda pris på tjärved till den mindre bemedlade ortsbefolkningen ett eljes gängse pris av 50 öre per kbm. för veden, då tjäran betalades med 14 å 16 kronor per tunna icke spelade någon egentlig roll, med hänsyn därtill, att för framställande av en tunna tjära erfordrades allenast 3 kbm. törved löst mått motsvarande högst 1 1/2 kbm. fast mått, så synes det dock numera, då en tunna tjära betalas med omkring 110 kronor, ingalunda vara av något verkligt behov påkallat att till den mindre bemedlade befolkningen i Västerbottens och Norrbottens län utlämna tjärved till förutnämnda låga pris per kbm., ty även med ett pris av fem kronor per kbm. eller mera på veden lämnar dalbränningen en synnerligen god förtjänst.

Exempel finnas nämligen på att en hel del personer, vilka förut ansetts såsom mindre bemedlade, på ett enda år kunnat på tjärbränning förskaffa sig en förtjänst av flera tusen kronor.

Stockholm den 2 mars 1918.

Underdånigst:

KARL FREDENBERG.

Th. Hermelin.

Gustaf Cassel,
föredragande.

F. Aminoff.

R. Wikander.